

LONGZIEKTE EN VEEPEST.

IN VERBAND

MET INËNTING EN AFZONDERING.

ADRES,

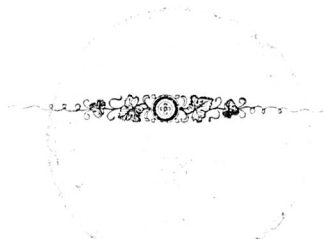
ingediend den 26 April 1851,

AAN DE PROVINCIALE STATEN VAN FRIESLAND.

DOOR

YPE BOUWES RINGNALDA,

Veehouder te Deersum.

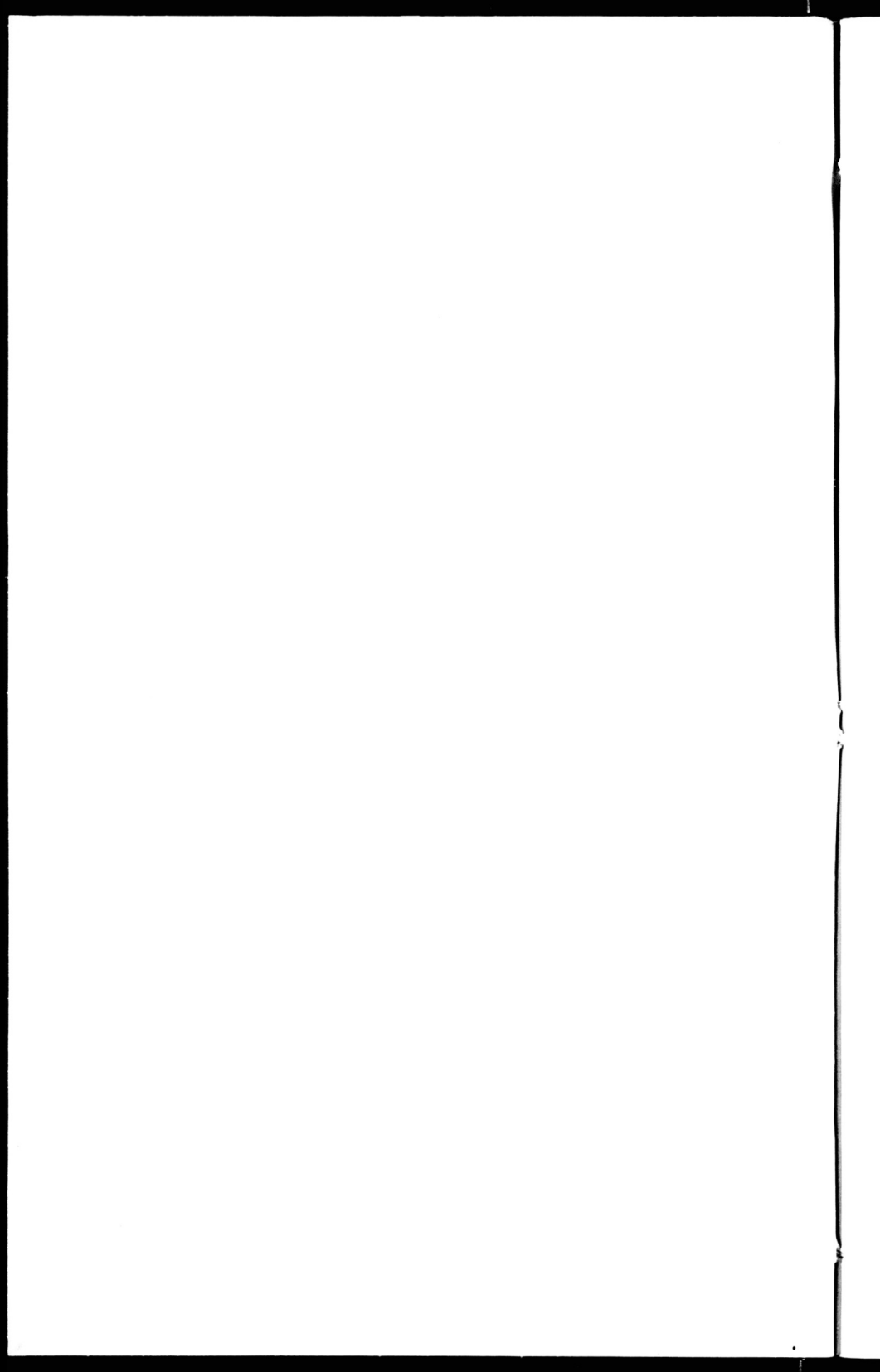
Sneek,

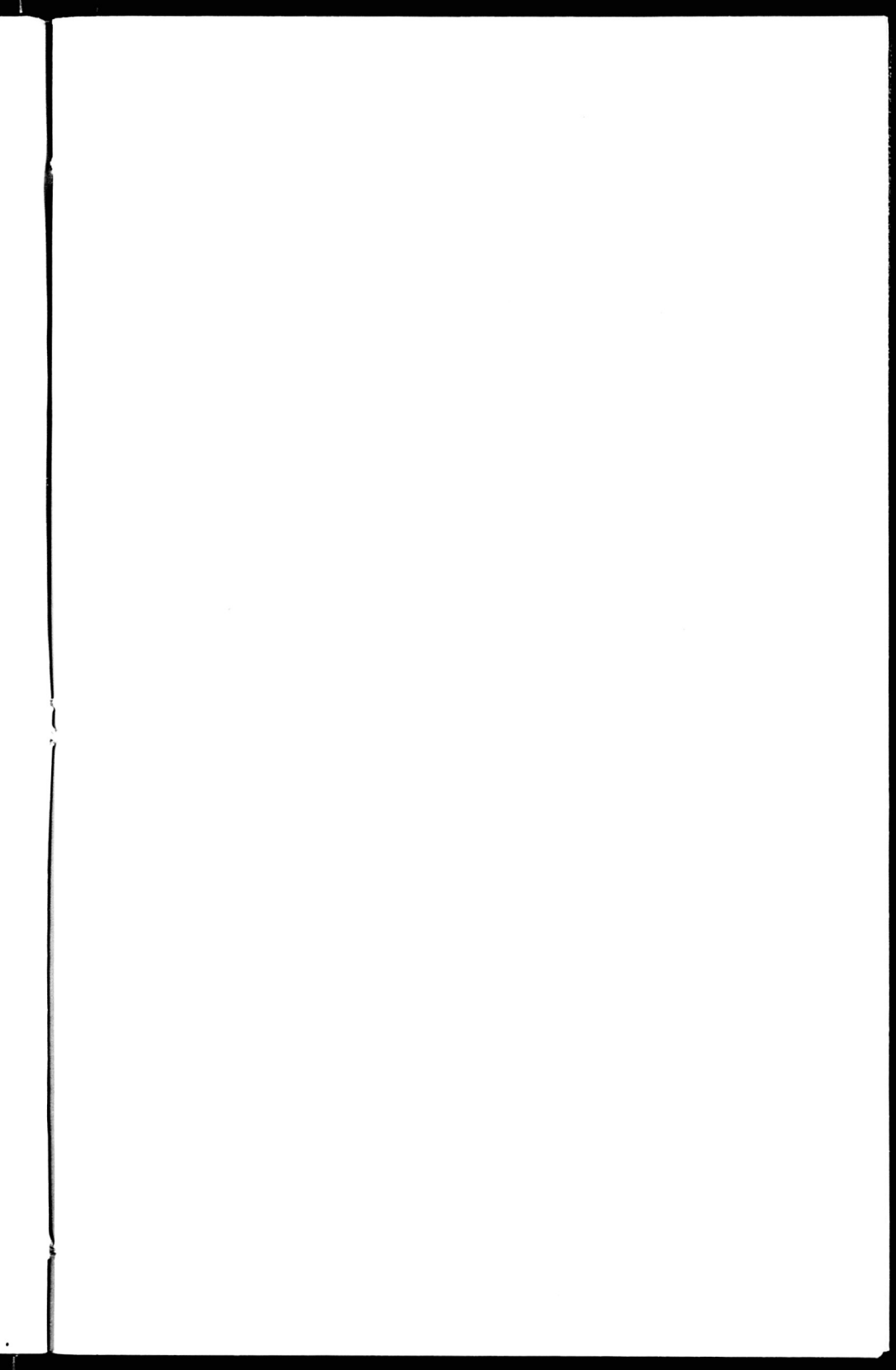
J. CAMPEN.

1852.

Prijs 15 Cents.

C
641

BIBLIOTHEEK UNIVERSITEIT UTRECHT

2856 597 0

31.86

*Van W. J. Luytendaal
te Sneek.*

LONGZIEKTE EN VEEPEST,

IN VERBAND

C. n. 641

MET INËNTING EN AFZONDERING.

ADRES,

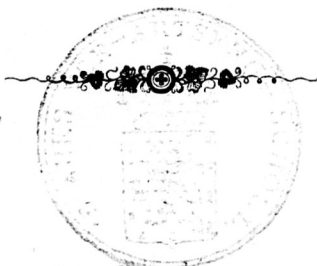
ingediend den 26 April 1851,

AAN DE PROVINCIALE STATEN VAN FRIESLAND,

DOOR

YPE BOUWES RINGNALDA,

Veehouder te Deersum.

Sneek,
J. CAMPEN.

1852.

EINDELJK ZEGEVIERE DE GOEDE ZAAK!

AAN DEN LEZER!

Toen, omstreeks twee jaren geleden, de inzender van dit adres, mij, van tijd tot tijd, zijne denkbeelden en waarnemingen mededeelde over de heerschende longziekte, achtte ik deze te belangrijk, dan dat ze der vergetelheid zouden worden prijs gegeven. Ik heb hem alzoo aangeraden, één en ander ter kennis te brengen van de Provinciale Staten van Friesland, gelijk zulks geschied is, in dato 26 April 1851; — sedert, scheen de geheele zaak der eeuwige ruste ingesluimerd, althans werd geen teeken van deszelfs bestaan waargenomen.

Nu onlangs echter, treedt een Belgisch geneesheer, Dr. Willems te Hasselt, te voorschijn, en biedt zijn Gouvernement, zoo ijverig werkzaam voor alles wat de openbare gezondheidstoestand betreft, een verslag aan, van zijne proefnemingen over de inënting der longziekte; met zoodanig gevolg, dat ook onze Regering, na eveneens eene memorie te hebben ontvangen, eene commissie heeft benoemd, tot onderzoek dier belangrijke zaak; van welke commissie, twee leden, de heeren Wellenbergh en Jennes, in Belgie zelve, de proeven hebben gadeslagen, waarvan, zoo wij wel onderrigt zijn, door hun eene gunstige melding is gemaakt.

Een ander geneesheer hier te lande, Dr. Donkersloot te Amerongen, betwist reeds aan den eerstgenoemde, zoo niet de eer der prioriteit van de toepassing der inöculatie, dan toch, de gelijktijdigheid van het denkbeeld.

Een en ander, bij de overtuiging van het hooge gewigt der zaak, is de aanleiding, dat gemeld adres in het licht wordt gegeven, bijkans woordelijk zoo als het is ingezonden; (hoewel het geheel niet voor de druk bestemd was;) opdat uit zoodanig officiëel stuk duidelijk moge blijken, dat de eer van de eerste uitvoering der inënting bij de longziekte, moet worden toegekend aan onzen Frieschen landgenoot.

De vraag, waarom geene verdere proeven zijn genomen, vindt hare oplossing in de, voor deze provincie, bestaande bepalingen van afmaking van het aangedane vee. Waar zoodanige maatregel geldt, spreekt het van zelve, dat de inënting niet mag worden uitgevoerd; want de smetstof, welke men in haar ontstaan wil vernietigen, plant men door de inöculatie al verder en verder voort.

Die maatregel dus, van dooding, heeft aan eene goede zaak onoverkomelijke hinderpalen in den weg gesteld; doch ook op andere gronden is dezelve te bestrijden en af te keuren; vooral gelijk ze nu genomen wordt, en welke men gerustelijk een' halven maatregel mag noemen. —

Steunende op het valsche denkbeeld, dat de besmetting alléén door onmiddellijke aanraking plaats heeft, tracht men de smetstof te vernietigen, door, hetgeen ziek is, af te maken; maar moet dan ook niet het overige deel van den stal, (indien zoodanige smetstof bestond,) altijd den bodem opleveren, uit dewelke, vroeger of later, de ziekte weder zal kunnen worden ontwikkeld?

Zonder te willen ontkennen, dat de ziekte, onder daarvoor gunstige omstandigheden, besmettelijk kan worden, blijf ik echter ten stelligste beweren, dat de bewijzen ontbreken voor de stelling, dat alléén eene vaste smetstof de ziekte voortplant; en dit toch zoude de eenige grond zijn, om de afmaking van den geheelen stal te billijken. Slechts te handelen gelijk nu bevolen wordt, is altijd strijdig met gezondheidsleer en ziektekunde, en moet eindelijk al sterker en sterker dringen, om te zien naar betere en doelmatiger middelen, en deze worden mijns inziens gevonden, in afzondering, en inënting; over welke nog eenige woorden.

In eene provincie als de onze, bezaaid, als het ware, met dorpen en gehuchten, zoude afzondering, door vereeniging van meerdere veehouders, weinig moeilijkheid ontmoeten, en alzoo, in daartoe ingerigte ziekenstallen, met weinig onkosten, eene zorgvuldige verpleging kunnen plaats hebben. Na de herstelling, zoude iedere veehouder volgaarne eene bepaalde retributie willen betalen voor verplegingskosten; terwijl uit een prov. veefonds, even als tot nu toe, de schadevergoeding behoorde te geschieden voor het gestorven vee. Belangrijke bezuiniging van doodingskosten zouden stellig hieruit voortvloeijen, terwijl de opbrengst van het longzieke vleesch, van zoo gering belang is, dat deze vaak niet of nauwelijks toereikende is om de kosten van het afmaken te bestrijden. 1)

Op het zieke vee, in zoodanige gunstige omstandigheden geplaatst, zoude men de regelen der genezingsleer

1) Walgt men daarenboven niet reeds vaak van het loutere gezigt van het zieke vleesch, zoo als het dikwijls, zonder behoorlijk toezigt, wordt uitgevent en rondgeslept als voedingsmiddel? Ook in dit geval, laat onze geneeskundige policie veel te wenschen over.

kunnen toepassen, evenzeer, als men naauwkeurige waarnemingen zoude kunnen doen over het ziekte-proces. Want, wat men ook moge beweren van de ongeneeslijkheid der longziekte, de ondervinding leert het dagelijks, dat ze door de natuur zelve wordt overwonnen, zonder de hulp der kunst; en het is alzoo de eerste aanwijzing, om de wegen te leeren kennen die de natuur ten dien einde inslaat; mogt zulks gelukken, dan voorzeker zoude eene doelmatige kunsthulp in staat zijn, die werkingen krachtig te ondersteunen en alzoo dagelijks eene kostbare som voor het nationaal vermogen te bewaren.

Eene gewigtige stelling van den beroemden Hufeland moge hier herinnerd worden; namelijk: „Nimmer de hoop, nimmer den moed te verliezen,” bij de behandeling van ziekten. —

„Hoop,” zegt hij „vormt denkbeelden, verheft den geest tot nieuwe gezichtspunten en nieuwe onderzoekingen, en kan zelfs het schijnbaar onmogelijke mogelijk maken. Wie niet meer hoopt, denkt ook niet meer, en de zieke moet noodwendig sterven, omdat de helper reeds gestorven is.” —

De inënting, waarvan gehandeld wordt in de laatste bladzijden van dit geschrift, is slechts aangeduid op pag. 23 met de woorden „naar het voorschrift van Prof. Camper.” — Ik acht het wel doelmatig, volgens aan mij gedane mededeelingen, hier nader te omschrijven, op welke wijze deze bewerking te Deersum is verrigt, vooral in het belang van hen, die het aangehaalde werk niet kunnen raadplegen:

Eene draad gewoon katoen garen, (stopgaren,) werd doorweekt met de slijmstof uit de neus vloeijende, van eene koe welke drie dagen ziek geweest was, en terstond

daarna, door middel van eene gewone sterke naald, door de huid der ooren van de kalveren getrokken, zoodanig, dat de plaats van insteking, omstreeks 1 Ned. duim van het uitgangspunt verwijderd was. Deze draad zamen geknoopt en de einden afgesneden zijnde, is vier en twintig of dertig uren blijven zitten en toen weggenomen, als wanneer reeds de eerste beginselen ontdekt konden worden van de plaatselijke ontsteking. Na drie à vier dagen, vertoonden allen de verschijnselen van algemeene terugwerking, zeer overeenkomstig met die der longziekte; de plaatselijke werking van de inöculatiestof was intusschen zoo hevig, dat ernstige verzweringen plaats hadden aan de ooren, gelijk nog duidelijk aan de acht koeijen, welke nog in leven zijn, is te zien. Het negende geïnöculeerde voorwerp, een bul, is, nadat hij als springbul had gediend, geslagt. — Deze plaatselijke werking heeft Ringnalda dan ook tot het gevoelen gestemd, om, bij eventueel in het werk te stellen inöculatiën, niet meer de ooren, maar de liezen — of de hals te kiezen.

En hiermede wordt een en ander aan het oordeel van den lezer overgegeven. Moge het iets bijdragen tot verspreiding van denkbeelden, welke gunstig kunnen werken om het reeds te lang beproefde stelsel van afmaken, op hetwelk de ervaring het zegel der ontoreikendheid heeft gedrukt, te doen ophouden; moge het iets bijdragen tot behoud van eenen veestapel, in welke de bron gelegen is van alle welvaart voor dit gewest, en moge het strekken om de verdienste te doen kennen van den veehouder, welke, in zijne afzondering, reeds de inënting der longziekte had verrigt, toen misschien de gedachte daaraan nog bij ieder ander sluimerde.

Wat het oordeel echter ook zijn moge, ik voor mij

heb de zelfvoldoening, bij den weinigen tijd welke mij
overschiet van mijne bezigheden en met de geringe
krachten welke in mijn bezit zijn, te hebben gepoogd bij
te dragen, om een goed en wenschelijk doel te bereiken.

Dr. SLUIJTERMAN.

SNEEK,
Junij 1852.

OVER DE LONGZIEKTE.

Wanneer door algemeene oorzaken de welvaart van een volk wordt aangetast, en de beste bronnen van zijn bestaan met eenen volslagenen ondergang worden bedreigd, dan is het een' eersten pligt van iederen burger, naar de kennis welke hem gegeven, naar de omstandigheden in welke hij geplaatst is, het zijne bij te dragen, om die vernietigende invloeden te beperken of te doen ophouden. Deze gewigtige stelling, door welke elk deel van het geheel tot werkzaamheid en nasporing wordt opgewekt, vindt eene *zekere* toepassing in omstandigheden als de tegenwoordige, nu eene vernielende ziekte de schoone veestapel van ons vaderland en in het bijzonder van dit gewest met vernieling bezoekt, en zoo God het niet verhoede, met eenen algeheelen ondergang bedreigt. — In de overtuiging, dat inzonderheid elke veehouder, zoo veel in hem is, behoort mede te werken om dezen geheimzinnigen vijand te leeren kennen, omdat door eenvoudige, op waarneming van de natuur gegronde daadzaken, bouwstoffen kunnen worden bijeengebragt, uit welke te zijner tijd kennis en waarheid kan worden aan het licht gebragt, — in deze overtuiging, waag ik het mijne denkbeelden en waarnemingen over de thans heerschende longziekte bekend te maken. Lang vóór dat deze ramp in den onmiddellijken omtrek van mijne

woonplaats schrik en dood verspreidde, vestigde ik mijne gezette aandacht op dezelve en trachtte ik inlichting te erlangen over de veeziekten welke, epidemisch, in vroegere jaren in ons vaderland hadden gewoed. Die kennis achtte ik gewichtig; omdat men ten aanzien van de natuur en behandeling der longziekte altijd in het duistere rondtast, en de geschiedenis van het verledene ons klippen leert kennen, op welke het voorgeslacht heeft schipbreuk geleden, en ons lichtpunten aanwijst, welke hulp en uitkomst schijnen te beloven. Daarenboven, hoe onderscheiden van voorkomen de verschijnselen ook mogen zijn bij de veeziekten die beschreven zijn en vroeger hebben geregeerd, zij komen allen hierin overeen, dat zij zich tegelijkertijd aan een groot aantal dieren hebben medegedeeld. Later toen ik dagelijks in de gelegenheid was gesteld, om een zeer groot aantal longzieke runderen waar te nemen, heb ik de verschijnselen en het beloop der ziekte met oplettendheid gevolgd, en hieruit heb ik gemeend de volgende stellingen te mogen afleiden:

Dat de longziekte welke thans heerscht, zoo niet dezelfde, ten minste eene gelijksoortige ziekte is als de zogenoemde veepest van de vorige eeuw. In de volgende regelen, zal ik dit gevoelen trachten te ontwikkelen.

I.

HET ONTSTAAN.

Reeds de onsterfelijke P. Camper, die, met onvermoeiden ijver, zijne uitgebreide kennis toewijdde, om de veepest van het midden der vorige eeuw na te sporen, heeft de stellige uitspraak gedaan, dat dezelve toen reeds geene nieuw gevormde ziekte was, maar ten min-

ste 2000 jaren had bestaan; eveneens voorspelde hij, dat de ziekte een blijvend bestaan zou erlangen, dat is: voortdurend in onzen veestapel zich zoude voortplanten, nu eens bedekt, dan weder met hevige woe-
de, al nadat natuur-oorzaken hare ontwikkeling begunstigen of tegenhielden. Dit gevoelen is ook Eelco Alta toegedaan, welke ten jare 1765 over de veepest geschreven heeft. — Het schijnt aan geenen twijfel onderhevig te zijn, dat de veepest, uit de oostersche gewesten tot ons is gekomen: Dr. Kanold van Breslau, zoekt haren oorsprong in Tartarije, van waar ze door Rusland tot Polen en verder door Pruissen, Holstein enz. tot ons is gekomen. Dit gevoelen wordt bevestigd door de waarneming van alle tijden, dat de meeste besmettelijke ziekten van Oosterschen oorsprong zijn, en zich van daar naar het westen bewegen.

En wat is nu het geval ten aanzien van het ontstaan der tegenwoordige longziekte. Ook deze kent men den Oosterschen oorsprong toe, ook deze waant men uit Deutschland tot ons overgebracht!

Eene opmerking ten dezen meen ik intusschen niet ongepast te zijn, n. l: dat de tijd van de meerdere ontwikkeling, zoo niet van het eerste ontstaan van de longziekte, te zamenvalt met den tijd van het beenderengraven. Men voere niet aan, dat eene smetstof onmogelijk, gedurende een zoo groot aantal jaren, haar besmettend vermogen zoude kunnen behouden. De geheele leer der smetstoffen ligt nog zoo zeer in het duister, dat men zoodanig langdurig levensbeginsel, als ik mij zoo mag uitdrukken, evenmin bewijzen als ontkennen kan; en wanneer wij in het plantenrijk het levensbeginsel na honderden van jaren nog bewaard zien, gelijk de bewijzen te leveren zijn, dan behoeft men de mogelijkheid niet te betwijfelen, dat smetstoffen, onder gun-

stige omstandigheden, een betrekkelijk klein getal jaren, hun vergiftigend vermogen zouden kunnen behouden. — Juist op die doodkuilen van de vroegere veepest, was het begeerig oog van den beenderenzoker gericht, want de oogst was rijk en de moeite gering.

Zonder te willen beweren dat het opgraven van met overblijfselen uit de vorige veeziekte gevulde kuilen, de opwekkende oorzaak van de heerschende longziekte is, mag men toch wel evenzeer hieraan gedachtig wezen, als men aan andere oorzaken de aandacht heeft toegewijd. In de vorige eeuw noemde men als de voornaamste oorzaken : zware winters, belette uitwasing, bedorven voedsel, door insecten, schimmelplanten, honigdaauw enz. Vele van deze invloeden heeft men ook in onze tegenwoordige longziekte als oorzaken van dezelve hooren opperen, maar even als toen, zullen wij thans, de geleerden van vroegere tijden moeten nazeggen, op de vraag „welke is de oorzaak?” dat wij deze niet kennen!

II.

DE VERSCHIJSSELEN.

Het is opmerkelijk, hoe de verschijnselen der veepest, overeenkomen met de tegenwoordige longziekte. Alvoorens over te gaan tot derzelve onderzoek, zij het vergund, omtrent het verschil van naam iets in het midden te brengen. Beide namen ontleenen hunnen oorsprong aan de voorheerschende verschijnselen. In vroegere eeuwen, werden alle ziekten, door welke vele voorwerpen tegelijkertijd en met doorgaans spoedig doodelijken uitgang, werden aangetast, met den naam

van pestziekten bestempeld; de ziektekunde stond, zelfs wat de teekenleer betreft, op een laag standpunt, en eerst later werden de namen meer ingerigt naar het voornamelijk lijdende deel. In de tegenwoordige veeziekte, trok het verschijnsel van vergroote long zoo zeer de aandacht, dat men daardoor tot de benaming van longziekte geraakte. Deze naam is intusschen niet nieuw, onderscheidene Franschen en ook de geleerde Haller, bestempelden de voormalige veepest met den naam van Longziekte, Pulmonie 1). In het algemeen mag het als verkeerd worden aangemerkt, te streng aan den naam, zoowel als aan het bij voorkeur daardoor aangeduide verschijnsel te hechten; immers daardoor wordt de aandacht te zeer afgetrokken naar een punt, hetwelk, ja wel duidelijk door onze zintuigen wordt waargenomen, maar welligt met de naaste oorzaak slechts in een verwijderd verband staat.

Onder het opschrift. „Over de voornaamste toevallen der ziekte” beschrijft Prof. Camper de veepest, met nagenoeg deze woorden: „Er bestaan geene voortekenen van besmetting. Het vee wordt lusteloos, weigert te drinken en de eetlust neemt af, er bestaat onrust en knarsing op de kiezen, eindelijk houdt het herkaauwen op, huiveringen soms schuddingen nemen toe en de beesten gaan overkoots dat is op de toonen der achterpooten staan. De pols slaat van 60—90 slagen in de minuut, is daarbij ongestadig zonder sterk te zijn, somtijds moeijelijk gewaar te worden. — De ooren en horens zijn of te gelijk of afwisselend koud. De afgang houdt veeltijds in de eerste dagen zijnen loop, soms wordt dezelve miskleurig met een reuk naar muscus zweemende: nu eens wordt ze

1) Camper. Lessen over de Veepest. Les 4 fol 66.

droog, dan eens week en dun. Of wel het dier raakt verstopt.

De zwakheid overmeestert al schielijk met de eerste koorts het kwijnend beest, het hoofd hangt neder, vaak eenigzins schuins, gelijk ook de ooren, terwijl de staart zijne beweging verliest. Het bulken en loeijen houdt op.

Het kugt onderwijlen eerst nu en dan, vervolgens gestadig, evenwel meerder of minder naar mate de ziektestof op de longen valt of op het gedarmte.

De oogen worden flauw, droefgeestig en het wenkvlies puilt als een bleekrode blaas vaak uit. Het wit van het oog is ontstoken en het geheele oog schijnt uit te puilen. Uit de groote ooghoeken ontlast zich een etterachtige stof en bij hevige ziekte loopen somtijds de tranen bij stralen nederwaarts; uit het gladde van de snuit zippelen nu en dan duizende droppels even als zweet.

De neusgaten ontlasten eerst eene dunne stof welke den derden dag slijmerig en als etter verdikt en met dergelijk kwijl uit den mond vermengd langs den snuit afloopt. Het beest veegt dit ondertusschen niet af met den tong, gelijk in gezonden toestand plaats heeft.

In sommigen vermeerdert de hoest, de ademhaling wordt benaauwd, het afgematte dier valt neder, strekt dan eens den kop regt uit, dan kromt het den hals, zoekt verscheidene middelen om adem te halen en steunt zwaar. De kwijl wordt schuimachtig en alles geeft te kennen dat de longen zeer zwaar aangedaan zijn, en het dier in het uiterste gevaar is.

In anderen valt de stoffe meer op de ingewanden des buiks, de groote pens zet zich uit en wordt door wind opgeblazen en stijf gespannen als een trommel. Het dier schijnt te zullen barsten.

Eenige geneesheeren hebben waargenomen dat de huid op den rug en lendenen, als vastgegroeid schijnt, in het hevigste der ziekte. Soms kraakt het vel van den rug bij drukking met den vinger.

Velen krijgen den 4^{en}, 5^{en} of 6^{en} dag der ziekte eene buitengewone dunne ontlasting, vergezeld van eene vreeselijke stank soms vermengd met bloederige of etterachtige stof.

Anderen sterven zonder ontlasting, terwijl de sluitspiieren als verlamd schijnen.

De blaas verliest ook haar kracht, zeldzaam pissen zij gedurende de ziekte.

De melk vermindert, wordt dik en bederft in de uijers.

Bij sommigen komt een uitslag op de huid, welke de boeren rappigheid noemen.

Omtrent het bloed kan niet veel met zekerheid gezegd worden, de meesten komen hierin overeen dat het niet stolt, maar snotterig is. In de verstorvenen was het altijd vloeibaar en minder gestold. De koeijen die kalf zijn, worden meer gedrukt door deze schrikkelijke ziekte en wel meerder, naarmate zij digter aan het kalven zijn. De ziekte evenwel kan eene enkele keer zoo matig zijn dat zij er doorkomen, zonder het kalf te verleggen, doch dit is zeer zeldzaam de meesten wanneer zij al het gevaar der ziekte ontkomen, miskramen in het vervolg."

Is in deze ziekteschildering, welke voor bijna eene eeuw geschreven werd door een der beroemdste geneesheeren die ooit heeft bestaan, het beeld te misskennen van de thans bestaande longziekte? Even als toen, kan men ook thans twee vormen aannemen, de één waarin bijzonder de longen, de ander waar meer de buiksingewanden zijn aangedaan; de eerste

vorm is thans verreweg de meest voorkomende. Eene opgave van de verschijnselen der longziekte, zoude meerendeels eene herhaling van het bovenstaande zijn; en bij de menigvuldige gelegenheden tot vergelijking, zoowel met ziek vee, als met verschillende schrijvers, zal ik korthedshalve dit met stilzwijgen voorbijgaan.

III.

VAN DE LIJK-OPENING.

Na alzo de overeenkomst te hebben aangewezen tusschen de beide epidemiën, wat de verschijnselen betreft gedurende het leven, willen wij thans de veranderingen nagaan, die men kan waarnemen in het door de ziekte gesloopte ligchaam. Ontegensprekelijk is dit een der gewichtigste gedeelten van de natuurkundige nasporing van het geheele ziekteproces, door welken eenmaal tot de kennis van de natuur der ziekte zal kunnen geraken. — Het is te betreuren, dat bij ons zoo weinige mannen van de kunst, 1) ervaren in de geneeskunde en aanverwante wetenschappen, met belangstelling en volharding ten dezen te werk gaan. Eene soort van onderzoek van gedood of gestorven vee mag men het noemen, wanneer na de opening der borstholte, de long te voorschijn wordt gebragt, ruw ingesneden, en met de opmerking het is longziekte, weder wordt weggestopt, — op den naam van *wetenschappelijk onderzoek* zal zoodanige handgreep geen aanspraak kunnen maken, en toch is dit de meest algemeene wijze van onderzoek.

1) Bijzondere vermelding verdienen: Hekmeijer, Jenner, Numan, en enkele anderen.

Ten dezen meen ik dat onze voorvaderen, bij mindere hulpbronnen, meerdere werkdadigheid hebben aan den dag gelegd, en nogtans, hoeveel zoude een naauwkeurig en herhaald onderzoek van den toestand van het bloed, van de veranderde structuur van het longweefsel enz. in de verschillende tijdperken der ziekte, naar het tegenwoordig standpunt der geneeskundige wetenschappen, niet kunnen ophelderen. Men zoude zich niet alleen behooren te bepalen tot het onderzoek van de borstorganen, maar ook wel degelijk tot die van den buik en der verdere lichaamsdeelen.

De veepest van het midden der vorige eeuw, leverde de volgende verschijnselen op.

De buiksholte: Het netvlies ontstoken, met roode, paarsche en zwarte plekken bezet. De pens eveneens. Somwijlen daarbij met lucht sterk opgezet.

De darmen somwijlen éénkleurig blaauw, purperachtig, zwart.

De milt bleek, aschgrauw en verweekt. De lever, bij de meesten, miskleurig, — bij sommigen bedorven; — en bij allen met leverwormen (galbotten) bezet, die in eene groote hoeveelheid de galbuizen vullen.

De galblaas was bij allen uitermate opgevuld met stinkende gal.

De pens was opgevuld met bedorvene en rottende voedingstoffen; het inwendig vlies, verstorven en in groote lappen af te trekken.

Het menigvuld was ingetrokken, ontstoken en gevekt van buiten, en inwendig tusschen de bladen, met zeer harde, vaste, drooge, opeengepakte stoffen opgevuld, aan welke het binnenste vlies vastkleefde.

De lebbe en dunne darmen eveneens door koudvuur aangedaan, soms ledig, soms met eenig uitgevaat geronnen bloed voorzien.

De dikke darmen deelden eveneens deze ziekelijke veranderen en waren daarenboven om den aars zeer ontstoken.

De nieren, bleek van kleur, doch schijnbaar gezond.

De blaas, meerendeels met pis gevuld. Ook de lijfmoeder, van koeijen die kalf waren, bevond men eveneens, door ontsteking, met paarsche vlekken en koud vuur bezet.

De borstholte: De longen, meest ontstoken en met purperen vlekken bezet, in de eene kwab meer dan in de andere, soms waren de kwabben geheel verstorven, zoodat men er in snijdende, niet dan het zwarte bloed, zonder onderscheid van luchtblazen, gewaar wordt.

De luchtpijp met roode, purperkleurige of koudvurige vlekken, soms met een dun etterachtig vlies bedekt en meestal met een wit schuim opgevuld, welke ook in de kleinere luchtpijptakken te vinden was.

Het strottenhoofd en de wortel der tong, eveneens ontstoken.

Alle voornamen schrijvers over de vroegere veepesten, maken gewag van het verdikken van het bloed.

Wat tot heden door mij is opgespoord bij de openingen van verstorven of afgemaakt vee, mag wel niet zoc geheel gelijk zijn aan het beschrevene in bovenstaande regelen, als zulks het geval is met de verschijnselen tijdens het leven, eenige voornamen punten van overeenkomst zijn niet te miskennen. Alvorens deze na te gaan, wil ik doen opmerken: 1° dat, evenzeer als *tegenwoordig* de aandacht bijzonder gevestigd is op de *borst*-organen, men *toen* meer uitsluitend de *buiks*-organen heeft in het oog gehouden; waarvan de rede 2° welligt te zoeken, is in het aangestipte verschil van vorm der ziekte. 3° Moet men de uitdrukking van „door koudvuur aangedaan” als eenigzins onbepaald

aanmerken, en van welke uitdrukking geene verdere omschrijving wordt gegeven, dan tot de kleur betrekking heeft.

De ontsteking en hare gevolgen, gelijk ze in de veepest gevonden werd in netvlies, pens en darmen, heb ik meermalen, ofschoon in ligteren graad, waargenomen; soms werden de vlekken, na afwassing, duidelijk zichtbaar.

Standvastig deelde de lever in de ontarding en was de galblaas zeer gevuld met gal. Wat het voorkomen van leverwormen (galbotten) betreft, ook deze heb ik meermalen aangetroffen. Het kan intusschen van toevallige omstandigheden afhankelijk geweest zijn, dat deze gewrochten destijds zoo menigvuldig waren; immers maken de toenmalige schrijvers ons opmerkzaam, dat ze evenzeer bij schapen en zelfs bij hazen werden aangetroffen, hetwelk misschien met het voorafgegane schrale gewas in verband heeft gestaan.

Ook de overige beschrevene aandoeningen der buikorganen, zag ik somtijds in meerdere of mindere mate, gelijk bij allen, de blaas met pis gevuld, werd aangetroffen.

Hoe hevig destijds ook de aandoening van het longstelsel geweest is, zoo schijnt toch een verschijnsel, hetwelk thans onze aandacht bijzonder trekt, toen niet te hebben bestaan, namelijk vergrooting van de long; hierover heb ik niets vermeld gevonden, en zonder mij in gissingen te verliezen, meen ik toch te mogen vragen, of deze aandoening der long niet veelligt slechts eene gewijzigde plaatselijke openbaring van dezelfde ziektestof kan zijn.

BEHANDELING.

Gelijk men in de vorige eeuw de meest uiteenlopende geneeswijzen heeft beproefd, zoo ook tegenwoordig bij de heerschende longziekte. Laat ons nagaan op welke wijze de groote Camper de toenmalige veeziekte heeft leeren behandelen, en ik houd mij overtuigd, dat hieruit nuttige toepassingen zijn te maken voor het tegenwoordige.

Van het denkbeeld uitgaande dat de ware aard der veepest overeenkomt met eene besmettende rotkoorts, door welke het bloed bedorven, de ingewanden (inzonderheid van borst en buik) ontstoken worden en tot koud vuur overgaan, stelt hij de volgende aanwijzingen voor de behandeling :

1. dat men de besmetting afweere of vermindere.
2. dat men de vochten tegen bederf beware.
3. dat men de krachten opwekke.
4. dat, als de ziekte begint, de ingewanden gezuiverd worden.

De wijze op welke men de besmetting toenmaals trachtte te weren, komt overeen met de maatregelen welke ook alhier in den beginne zijn ingesteld, maar even als de ondervinding onze voorvaderen heeft geleerd, dat deze voorzorgen onmogelijk zijn uit te voeren, hebben ook wij weder eene klip bezeild, die door hen was aangewezen; eene massa hooi, eene aanzienlijke hoeveelheid huiden, vleesch enz. is nutteloos weg geworpen; en toch, het staat van hunne hand beschreven, dat volgens genomene proeven en zekere waarnemingen, noch huiden, noch vet, noch vleesch, besmettelijke invloeden voor het vee of schadelijke eigenschappen voor den mensch bezitten. En wat het doo-

den van besmet vee betreft, deze groote levensvraag van toen, bestaat ook heden. Haller maakt hiervan eene gunstige melding, wanneer het in den beginne, op eene enkele plaats, werd ingesteld.

Bates, in Middlessex, raade de regering, alle beesten van de eerst aangedane stallen te koopen, te dooden en te verbranden, „maar,” leest men, „weldra nam de sterfte zoodanig toe, dat er geen brandstof genoeg bijeen te brengen was, om dit uit te voeren.” — Het groote toen gebezigde en waarlijk den redelijken mensch meer waardige middel was, de afzondering. Ook tegenwoordig is deze wijze om de besmetting te beperken, de meest wenschelijke. De thans heerschende longziekte, zoo overeenstemmende met de vroegere veepest, vindt haren oorsprong in eene smetstof, welke wij niet kennen, maar zeer waarschijnlijk zich in de lucht bevindt, nu eens door onmiddelijke aanraking, dan eens, op onverklaarbare wijze, op verschillende afstanden van besmette plaatsen, hare werking openbarende. Even als in de vorige eeuw het vee slechts éénmaal door de ziekte werd aangetast, even zoo is het ook nu gesteld. Bij die onvolledige kennis van den aard der smetstof en hare wijze van werking, bij die gelukkige voorwaarde dat het vee slechts éénmaal wordt aangestast, zoude het eene dwaasheid zijn de hand der vernieling aan de bron van welvaart van dit gewest te slaan. Bestaan er punten van verschil tusschen de veepest en longziekte, dan is een der voornaamste, dat de longziekte veel goedaardiger van karakter, veel langzamer van beloop is, — Getuige de ondervinding, dat sedert December 1849 slechts ruim 1800 beesten zijn afgemaakt, 1) en dit op eenen zoo

1) Het adres is ingediend den 26 April 1851, sedert is het getal van de ter dood gebragten, bijna verdriedubbeld.

rijken veestapel runderen, en let wel, deze nog zijn gedood! zij zijn voor het staal, niet voor de ziekte bezweken; hoe groot zoude het aantal zijn, die door de heilzame werking van de natuur alleen aan den dood ontwoekerd hadden kunnen worden? Vele voorbeelden mogen het bewijzen, dat naar het inzicht van den kortzigtigen sterveling, zelfs vertwijfelde gevallen van ziekte, door natuur en kunst zijn genezen!

Ligt er dat zoo belangrijk voordeel in, dat het zieke beest gedood worde, in plaats van onder het geweld der ziekte zelve te bezwijken? Voorzeker niet! De gevallen van verrassende herstellingen, de hoogere prijs voor het gebederde vee te bedingen, zullen ruimschoots opwegen tegen den kleinen prijs uit den verkoop van het zieke vleesch gemaakt, waarvan nog daarenboven de kosten van afmaken enz. moeten worden afgetrokken. Een aanzienlijk geldelijk voordeel zal het opleveren, wanneer men bij eene, zooveel immer mogelijk, gestrengte afzondering van ziek en gezond vee, zelfs al ware het met daargestelling in elke gemeente van ziekenstallen, de afmaking geheel doet ophouden. 1) Daarenboven wordt ons gevoel, als veehouders, gespaard: de koele berekening moge het vee alléén als geldswaarde beschouwen, voor ons is dat vee nog van meerdere beteekenis, als het voorwerp van al onze zorgen en van al onzen arbeid! Doch genoeg; vestigen wij onze aandacht op een middel, hetwelk evenzeer bij de behandeling der vee-

1) Hierdoor zoude tevens het verbod van aankoop van gezond vee in besmette stallen, ophouden te bestaan; een verbod, zoo bezwarend voor den veehouder als de longziekte zelve. Immers, juist daardoor wordt hij belet zijn gemaak aan de markt te brengen en toch moet voor eene kostbare huur gezorgd worden.

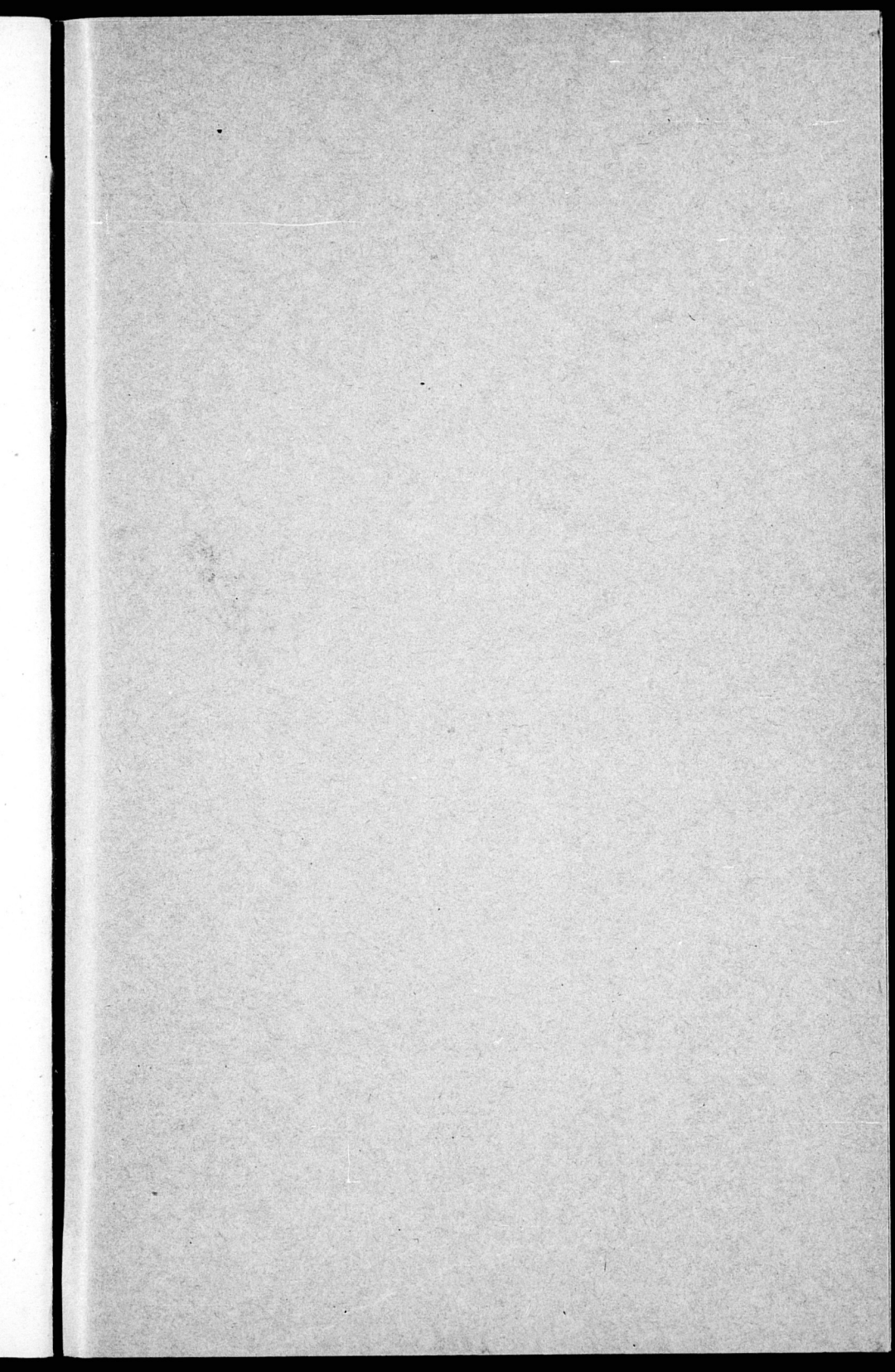
pest is aangeraden, als hetzelfde toepassing verdient te vinden bij de longziekte: ik bedoel de inënting. Dodson stelde dezelve het eerst in de vorige eeuw in, en zijne pogingen vonden navolging bij Nozeman, Agge Kool, Grashuis en anderen, met min of meer gunstigen uitslag; vooral bij *jong* vee was eene voordeelige uitkomst waar te nemen, en op grond van dezelve, heb ik in October 1849, de proef genomen met negen kalveren, van ruim een half jaar oud. — De inënting, geheel naar het voorschrift van Prof. Camper gedaan, gelukte volkomen; allen vertoonden de verschijnselen aldaar beschreven, ('t welk mij te meer overtuigde van de gelijkvormigheid der ziekte, en allen herstelden. —) Deze negen kalveren hebben gedurende 1849 en 1850 in eenen stal gestaan, alwaar de longziekte heerschte, doch zijn niet aangetast.

Wie meer naauwkeurig over de inënting wenscht ingelicht te zijn, verwijs ik naar het Huish. Woordenboek van Chomel, pag. 1312 art. inënting, alwaar dezelve zeer naauwkeurig wordt beschreven.

De 3 volgende aanwijzingen voormeld betreffen het gebruik van geneesmiddelen als de ziekte begint of reeds gevorderd is; reeds heb ik opgemerkt, dat men nog altijd in den duister rondtast, ten einde het *beproofde* middel te vinden. De wenk intusschen door Camper gegeven, om zacht versterkende en bloedberderfwerende middelen aantewenden, vindt zeker nog den meesten ingang; aderlaten en verkoelende behandeling, had steeds een hoogst ongunstig gevolg.

Er zullen nog vele proefnemingen vereischt worden, gestaafd met naauwkeurige getals-opgaven, alvorens men aan een bepaald middel, stellige voorkeur zal kunnen geven. — Mijne waarnemingen ten dezen, behoud ik mij daarom voor, later te openbaren. — *Bijzonder ves-*

tig ik de aandacht op het Afzonderingsstelsel en de Inënting, ten einde alzoo eenen veestapel te erlangen, te hooger in waarde, wegens deszelfs ongevoeligheid voor de smetstof.

1879107

